

PHASELIS

Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi
Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies

Issue V (2019)

İzmir Territoryumundaki Geometrik Dönem Etkinlikleri Üzerine Bir İnceleme

A Study on the Geometric Period Activities in İzmir Territorium

Barış GÜR

<https://orcid.org/0000-0002-9031-9159>

Ali Kazım ÖZ

<https://orcid.org/0000-0002-3005-323X>

The entire contents of this journal, *Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies*, is open to users and it is an 'open access' journal. Users are able to read the full texts, to download, to copy, print and distribute without obtaining the permission of the editor and author(s). However, all references to the articles published in the e-journal *Phaselis* are to indicate through reference the source of the citation from this journal.

Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies is a peer-reviewed journal and the articles which have had their peer reviewing process completed will be published on the web-site (journal.phaselis.org) in the year of the journal's issue (e.g. Issue IV: January-December 2018). At the end of December 2018 the year's issue is completed and Issue V: January-December 2019 will begin.

Responsibility for the articles published in this journal remains with the authors.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Citation B. Gür – A. K. Öz, "İzmir Territoryumundaki Geometrik Dönem Etkinlikleri Üzerine Bir İnceleme". *Phaselis* V (2019) 369-379. <http://dx.doi.org/10.18367/Pha.19024>

Received Date: 28.08.2019 | Acceptance Date: 29.11.2019
Online Publication Date: 28.12.2019

Editing Phaselis Research Project
www.phaselis.org

Geliş Tarihi: 28.08.2019
Kabul Tarihi: 29.11.2019
Yayın Tarihi: 28.12.2019

PHASELIS

V (2019) 369-378
DOI: 10.18367/Pha.19024
journal.phaselis.org

İzmir Teritoryumundaki Geometrik Dönem Etkinlikleri Üzerine Bir İnceleme

A Study on the Geometric Period Activities in İzmir Territorium

Barış GÜR * - Ali Kazım ÖZ **

Öz: 2017 yılında Buca ve çevresinde gerçekleştirilen yüzey araştırmasında Geç Geometrik Dönem özellikleri gösteren seramiklerle karşılaşmıştır. Geometrik Dönem seramiklerinin Buca'daki varlığının nedenini değerlendirmek istediğimizde incelenen bölgede yüzeyde bir yerleşime ilişkin izlerle karşılaşmadığını söylemek mümkündür. Bu durumda bölgede Geç Geometrik Dönem'e tarihlenen bir mezarlığın varlığını düşünmek daha akla yatkın durmaktadır. Muhtemelen seramiklerin ele geçtiği alan sonraki dönemlerde de aynı işleve yönelik olarak kullanılmış olmalıdır. Spiegelthal'ın notlarında Buca'nın etrafının Hellen ve Roma dönemlerine tarihlenen mezar kalıntıları ile çevrili olduğu bilgisinin verilmesi ise bu bölgenin daha erken yerleşmeler için mezarlık alanı olarak da kullanılabileceği görüşünü destekler niteliktedir. Seydiköy'den kuzeye doğru Kozağaç'a kadar uzanan antik yol boyunca, 2017 yüzey araştırmasında elde edilen yeni bulgular sayesinde, Arkaik Dönem'de kullanımı artan bu yolun en azından Geç Geometrik Dönem'de yoğun olarak kullanıldığını söylemek mümkün görünmektedir.

Anahtar sözcükler: Geometrik Dönem, Batı Anadolu, İzmir, Yüzey Araştırması

Abstract: The survey conducted in and around Buca in 2017 yielded pottery with Late Geometric characteristics. When we want to evaluate the reason of the existence of the geometric period pottery in Buca, it is possible to say that there are no traces of a settlement in the surface examined. In this case, it is more plausible to think of a cemetery dating to the Late Geometric Period in the region. Probably the area where the pottery were recovered should have been used for the same function in later periods. According to Spiegelthal's notes, the fact that Buca is surrounded by grave remains dating from the Hellenistic and Roman periods supports the view that this region can be used as a cemetery for earlier settlements. Along the ancient road extending from Seydiköy to the north, Kozağaç, it is possible to say that this road, which has increased its use in the Archaic Period, has been extensively used at least in the Late Geometric Period.

Keywords: Geometric Period, Western Anatolia, İzmir, Survey

Giriş

Bu çalışmanın amacı 2017 yılında Buca ve çevresinde gerçekleştirilen arkeolojik yüzey araştırması ve mimari tespitler¹ sırasında ele geçen bir grup seramik örneği yoluyla İzmir teritoryumunun antikçağlardaki sınırları üzerine bazı düşünceleri ortaya koymaktır. Bilindiği

* Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Müzecilik Bölümü, Tınaztepe Kampüsü, Buca-İzmir. baris.gur@deu.edu.tr | <https://orcid.org/0000-0002-9031-9159>

** Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Tınaztepe Kampüsü, Buca-İzmir. ali.oz@deu.edu.tr | <https://orcid.org/0000-0002-3005-323X>

¹ Öz 2018.

üzere Geometrik Dönem’le ilgili olarak İzmir teritoryumunun güney sınırlarına ilişkin bilgiler oldukça yetersiz olup, Geometrik Dönem etkinlikleri Bayraklı-Smyrna üzerinden yorumlanabilmektedir. Buna karşın tarafımızdan gerçekleştirilen yüzey araştırmasında elde edilen bulgular Arkaik Dönem öncesine ilişkin olarak sınırların güney yönünde daha fazla yayılım gösterebileceğini işaret etmektedir. Bu çalışmada yüzey araştırması yoluyla elde edilen bazı bulgular üzerinden İzmir teritoryumunun Geometrik Dönem’deki sınırları ve kültürel yayılımı değerlendirilecektir. Yeni bulguların yanı sıra süre gelen mevcut bilgiler de dikkate alındığında İzmir’in Geometrik Dönem’de sınırlarının güneyde en azından Buca, Kozağaç mevkiine kadar uzanmakta olabileceği bu makalenin ana konusunu oluşturmaktadır.

Geometrik Dönem’de Smyrna ve Çevresi

Antikçağ yazarlarının aktarmış olduğu Aiol, Ion ve Dor göçleri içerisinde Smyrna’nın önemli bir yerinin bulunduğu ve her iki bölge için de bir tartışma konusu yaratmış olduğu Herodotos tarafından aktarılmıştır². Söz konusu yazılı bilgilerin dışında arkeolojik bulguların da göçleri somutlaştıran kanıtları sunmuş olduğu önerilmiştir. Özellikle Aiol ve Ion göçlerinin Batı Anadolu’daki izlerine ilişkin olarak Bayraklı-Smyrna’da ele geçen buluntular bu düzlemde değerlendirilmiştir³. Herodotos tarafından Smyrna’nın önce bir Aiol, sonrasında ise Ion yerleşimi olarak ifade edilmesine karşın, seramik üzerinden bu konuda genel bir değerlendirme yapmak mümkün olmamaktadır. Akurgal’ın önerisi temelde yerleşimde ele geçen gri seramiğin Aiol göçleri ile bağlantısı üzerinedir. Astarlı ve perdahlı tek renkli gri seramiğin yerleşimde erken tabakalardaki sürekliliğinin ardından Geç Geometrik Dönem’den sonra yerini yeni bir tek renkli seramiğin aldığını belirtmektedir⁴. Buna karşın gri seramiğin Anadolu’da Aiol göç olgusundan bağımsız olarak çok daha erken bir zamandan itibaren üretilmiş ve kullanılmış olduğu görülmektedir⁵.

Bayraklı-Smyrna’da Protogeometrik Dönem’e ilişkin oval formda bir ev ile karşılaşılrken, Protogeometrik Dönem seramiğinin ardından az sayıda Erken-Orta Geometrik Dönem seramik örneklerinin yanı sıra Geç Geometrik Dönem seramikleri ele geçmiştir⁶. Bununla birlikte Geç Geometrik Dönem’e tarihlenen (MÖ 750-675/650) oval, dörtgen, karemsi, yuvarlak ve apsisli yapıların varlığı yerleşimdeki gelişimi ve mimari çeşitliliği gözler önüne sermektedir⁷. Diğer taraftan yerleşimin Hellas anakarası ile yakın ticari ilişkiler içerisinde bulunduğunu gösteren kanıtlar MÖ VIII. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Korinthos Geç Geometrik seramiğinin varlığı ile ortaya koyulabilmektedir⁸.

Smyrna’nın Geometrik Dönem teritoryumunun kuzey sınırları ile ilgili olarak yorum yapılabilmemesine olanak sağlayan bilgiler oldukça yetersizdir. Geç Roma Dönemi’ne tarihlenen sınır taşları⁹ Yamanlar Dağı’ndaki Mormondas, Helos ve Sykaminos köylerinden söz etmesine karşın, kuzeyde Hermos vadisi içerisinde Geometrik Dönem etkinliklerine ilişkin bulgulara ise Panaz-tepe, Larissa ve Temnos gibi yerleşimlerde karşılaşılmaktadır¹⁰.

Smyrna teritoryumunun batısındaki Klazomenai’da Erken Demir Çağı’na geçiş ile birlikte

² Hdt I. 150.

³ Akurgal 1997, 19-20.

⁴ Akurgal 1997, 19-20.

⁵ Bayne 2000; Aykurt 2008, 11, vd.

⁶ Akurgal 1997, 16-17.

⁷ Nicholls 1958/1959, 84; Akurgal 1997, 28-31, fig. 14-15.

⁸ Anderson 1958/1959, 138, fig. 21.7.

⁹ Cook 1958/1959, 18.

¹⁰ İren 2008, 33.

kapsamlı bilgiler sağlanırken bu bilgiler Geometrik Dönem'e ilişkin olarak mimari ve ölü gömme geleneklerini içermektedir. Özellikle Klazomenai'da Geç Protogeometrik Dönem pithos mezarların¹¹ ardından Geometrik Dönem'e tarihlenen pithos, çömlek ve basit toprak mezarlar ile karşılaşılmıştır. Örneklerin tümünün inhumasyon mezarlar olması bu dönemde yerleşimdeki genel gömü ritüelleri hakkında bilgi vermektedir¹². Limantepe'de de Geç Tunç Çağı tabakasının içinde Geometrik Dönem'e tarihlendirilen mezarlar bulunmuştur¹³.

Güneybatıda Teos-Sığacık'taki kremasyon uygulamalı bir Geç Geometrik Dönem seramik buluntuları içeren mezar¹⁴ Klazomenai'a yakın bir bölgede farklı ölü gömme ritüellerinin uygulandığının kanıtlarını sunmaktadır. Güneydeki Geç Geometrik Dönem etkinliklerinin ise Metropolis yakınlarındaki Bademgediği Tepe'ye kadar uzanmakta olduğu anlaşılmıştır¹⁵.

Antikçağ yazarlarının kendi yaşadıkları dönemde Smyrna'nın teritoryumuna ilişkin vermiş olduğu bilgiler ise tanımlayıcı değildir. Buna karşın, Plinius¹⁶ Küçük Asya seyahati sırasında Ephesos'tan yola çıkarak Kolophon üzerinden kuzeybatı yönünde Mimas ve Erythrai'a uğradıktan sonra Smyrna'ya geldiklerini, şehirden ayrıldıktan sonra ise Hermos Irmağı'nın ağzında Temnos'a ulaştıklarını aktarmaktadır. Strabon¹⁷ ise Klazomenai üzerinden bir Apollon Tapınağı'na, sıcak kaynaklara, körfeze ve Smyrna kentine gelindiği bilgisini vermektedir. Kuzeyde Smyrna'nın bitişini bir bakıma Leukai kentinin başlangıcı olarak ifade ederken güney sınırına ilişkin olarak ise Nanno'nun Mimnermos'una yaptığı atıfla lonların, Kolophon'dan sonra Asteeis Nehri'ni aşarak Smyrna'yı fethetmiş oldukları bilgisini vermesi¹⁸ Asteeis Nehri'nin Smyrna'nın teritoryumunun sınırları ile ilgili olarak bir fikir verebilmektedir.

Buca-Kozağaç'ten yeni bulgular

Smyrna teritoryumunda Geometrik Dönem etkinliklerini irdelemek istediğimizde, kentin güneyinde kalan bölgenin daha detaylı incelenmesinin gerektiği, 2017 yılında bu bölgede gerçekleştirilen araştırmalar ile kanıtlanmıştır. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki; Buca ile Gaziemir sınırında yer alan Kozağaç platosu, konum özellikleri itibarıyla yerleşim için oldukça uygundur. Antikçağ'da güneyden Ephesos üzerinden Smyrna'ya doğru uzanan yolda yer alması konumunu daha da anlamlı kılmaktadır. Bununla birlikte incelemelerde tepedeki çam ormanının içinde çok yoğun seramik bulunmasına rağmen tarla sınırlarını gösteren taş sıralardan başka mimari kalıntıya rastlanmamıştır. Tepeden yamaçlara kadar yayılmış seramik parçaları Helenistik, Roma ve Doğu Roma dönemlerine tarihlenmektedir (Fig. 1). Bu dönemlerle paralel yapılaşma izlerine sadece tepenin batıya bakan ve kayıtlarda Esentepe olarak geçen mevkide rastlanmıştır.

Esentepe'de halen Buca çevresine kaynak sağlayan bir pınar ve su depolamayla ilgili yapılar görülebilmektedir. Su kaynağındaki yapılara ait buluntular, temel sıralarının yanı sıra devşirme olarak kullanılmış isodomik bloklar ile bir adet Roma Dönemi taş kanaletten oluşmaktadır. Ayrıca daha aşağı kotlardaki 8,50 x 4,50 m boyutlarındaki bir sarnıcın uzun yıllar boyunca kullanıldığına dair izler tespit edilmiştir. Su kaynağının üstündeki Kozağaç mevkiinde ve Günerçam deresi boyunca yapılan yüzey araştırmalarında yoğun seramik gelmesine rağmen mimari bütünlük gösteren herhangi bir yapı kalıntısına rastlanmamıştır. Fakat elde edilen seramik örnekleri yardımıyla bölgenin tarihini Geometrik Dönem'e kadar geri çekmek mümkün görünmektedir.

¹¹ Bakır *et al.* 2007, 190.

¹² Ulusoy 2010, 21-23.

¹³ Erkanal – Aykurt 2008, 224.

¹⁴ Özkan 2009, 59; İren - Ünlü 2012.

¹⁵ Aybek *et al.* 2009, 128.

¹⁶ Plin. V. 31. 118-119.

¹⁷ Strab. XIV. 1. 37-38.

¹⁸ Strab. XIV. 1. 4.

Fig. 1. Buca Kozagaç Mevkiinden İzmir kentinin görünüşü

Yüzeyden elde edilen seramik buluntuları

İlk örnek üzerinde dama tahtası motifi bulunan bir seramik parçasıdır (Fig. 2a). Dama motifi Miken seramikleri üzerinde gözlemlenmeye başlamasının ardından¹⁹, yeniden Hellas'ta Erken Protogeometrik Dönem'de karşılaşılmakta²⁰ buna karşın ele geçen örnekler Geç Protogeometrik Dönem seramikleri üzerinde yaygınlaşmıştır²¹. Anakara Hellas'ında ve Kyklad Adaları'nda Erken, Orta ve Geç Geometrik dönemler boyunca seramik yüzeyinde bezeme unsuru olarak dama tahtası motifinin tercih edilmiş olduğu görülmektedir²².

Buca yüzey araştırmasında ele geçen üzeri dama motifi bezemeli seramik parçasının benzerleri ile Eski İzmir kazılarında karşılaşılmaktadır. Bayraklı Smyrna'da büyük bir krater'e ait parça üzerinde farklı geometrik desenleri içeren friz kuşağı içerisinde dama motifi bezeme ise oldukça yakın bir benzerliği ortaya koymaktadır²³. Söz konusu krater parçası Orta Geometrik'ten Geç Geometrik'e Geçiş dönemi olarak tarihlendirilmektedir²⁴ (Fig. 3). Yine Bayraklı-Smyrna'dan bir başka Geç Geometrik krater parçası üzerinde zigzag bezemelerinin yanı sıra dama tahtası motifleri de kullanılmıştır²⁵.

Bununla birlikte Geç Geometrik Dönem'de Attika örneklerinde gövde üzerinde kullanım görülmektedir²⁶. Kyklad Adaları'ndaki örneklerde²⁷ ve yine bir Geç Geometrik oinokhoie omzu üzerinde metoplar içerisinde²⁸ yer almaktadır.

Fig. 2a-b. Buca-Kozagaç'tan seramik buluntuları

¹⁹ Günel 2010, 41, fig. 23.

²⁰ Lemos 2002, fig. 7.7.

²¹ Lemos 2002, fig. 56.3, 65.4, 67.3, 75.1, 84.1, 86.1.

²² Kunisch 1998, 28, fig. 13a-b.

²³ Cook 1958/1959, 14, fig. 5c.

²⁴ Akurgal 1997, 27.

²⁵ Özgünel 1978, fig. IV, Fig. 38.

²⁶ Coldstream 2008, fig. 6A.

²⁷ Coldstream 2008, fig. 35.

²⁸ Kent Hill 1956, 39-40, fig. 8-9.

İkinci örnek ise üzerinde tarama motifi bulunan bir seramik parçasına aittir (Fig. 2b). Tarama doldurma motifler de GPG ile birlikte seramik üzerindeki boş alanların doldurulması için sıklıkla tercih edilmiştir. Hellas örneklerinin yanı sıra, Bayraklı-Smyrna'daki kaideli bir krater üzerinde²⁹ ya da Miletos'ta skyphos parçası üzerinde gözlemlemek mümkündür³⁰. Tarama doldurmalar Geometrik Dönem boyunca kullanım görürken, Geç Geometrik Dönem'de çapraz taramaların ön plana çıkmış olduğu görülmektedir³¹. Anakara Hellas, Kyklad, Rodos, Karia ve Ionia bölgelerinde üretilen seramiklerde maeander, üçgen, baklava ve kuş gibi farklı motiflerin içinin doldurulmasında sıklıkla uygulanmıştır³².

Fig. 2c. Buca-Kozağaç'tan seramik buluntusu ve çizimi

Üçüncü örnek üzerinde baklava motifleri yer alan bir seramik parçasıdır (Fig. 2c). Kulbun birleşme yerinden kopan parçada siyah kalın bandın ardından bir dizi bant sırası ve üzerinde baklava motifi yer almaktadır. Parça üzerinde küçük olarak betimlenmiş ikinci bir baklava motifi de yer almaktadır. Bu türde bezemeye Geç Geometrik Dönem East Greek Üslubu içerisinde karşılaşılmaktadır³³. Klazomenai'da Geç Geometrik Dönem skyphos parçaları üzerinde³⁴ Klaros'taki bir Geç Geometrik krater parçası üzerinde³⁵, İzmir Arkeoloji Müzesi'nde korunan Teos ayaklı krateri³⁶ ve aynı mezardan gelen farklı kotyle formları üzerinde yatay bantların üzerinde benzer motifin uygulamaları görülmektedir³⁷. Ephesos'ta MÖ 750-670'e tarihlendirilen bir kuşlu kâse üzerinde görülürken³⁸, Karia skyphosları üzerinde de tercih edilen bir bezeme olmuştur³⁹. Özellikle Bayraklı-Smyrna'da bulunmuş olan büyük bir kratere ait parça üzerinde farklı geometrik desenleri içeren friz kuşağı içerisinde, içi taralı biçimde dikey olarak alt alta sıralanan baklava motifleri ile karşılaşılmaktadır⁴⁰.

Dördüncü örnek siyah firnisli bir balık tabağı parçasıdır (Fig. 2d). Balık tabakları Klasik ve Hellenistik dönemler içerisinde Ege dünyasında tercih görerek kullanılmıştır. Muhtemelen Attika üretimi olan bir balık tabağına ait sosluk parçası firnisinin parlaklığı nedeniyle Geç Klasik Dönem örneklerine yakın durmaktadır⁴¹. Son örnek ise kaba mal bir seramik parçasına aittir (Fig. 2e).

Buca Kozağaç'ta 2017 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sırasında Geç Geometrik Dönem özellikleri gösteren seramikler ile karşılaşılmıştır. Dama tahtası, tarama bezeme ve baklava motifi ile bezenmiş seramik parçalarının İzmir'in bu bölgesinde ele geçmiş olması dikkat çekicidir. Bugüne kadar Buca çevresinde Geometrik Dönem malzemesi ile karşılaşılmamıştır. Yüzeyde yapılan incelemeler ilk bakışta yerleşim ile ilgili olarak kanıtlar sağlamamakla birlikte seramiklerin bir mezardan gelmiş olabileceği düşünülmektedir. Söz konusu durum Ephesos'tan Smyrna'ya uzanan yolun önemi ve kullanımı ile ilgili bir sıklığı gösteriyor olmalıdır.

²⁹ Özgünel 1978, fig. 1-1a.

³⁰ Krumme 2015, 586, fig. 8.

³¹ Cook 1997, 20.

³² Özgünel 1976; Cook 1997, 20, fig. 5.5-6; Hümmüzlü – Türkteki Üstün 2007, 40; Coldstream 2008, fig. 40d.

³³ Coldstream 2008, fig. 61b-d.

³⁴ Ersoy 2004, 50, fig. 6.

³⁵ Şahin *et al.* 2009, 115, fig. 2.

³⁶ Özkan 1999, 66; Özkan 2009, 59, fig. 1-2.

³⁷ Özkan 2009, 65-67, fig. 2-15.

³⁸ Kerschner *et al.* 2008, 58, fig. 10, GrK2.

³⁹ Evren 2000, fig. 3a, d, 4a; Polat 2009, 143, fig. 7.

⁴⁰ Özgünel 1978, IV, fig. 37.

⁴¹ Sparkes *et al.* 1970, 147, fig. 37, 1067, 1073.

Fig. 2d. Buca—Kozagaç'tan seramik buluntusu ve çizimi

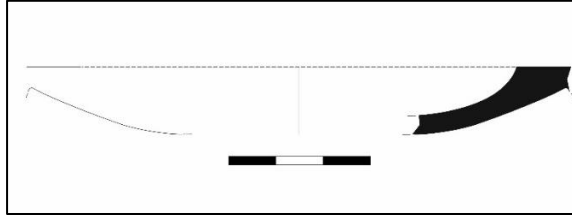

Fig. 2e. Buca-Kozagaç'tan seramik buluntusu

Antik Smyrna'nın Güney Ulaşım Aksı

Günümüzde olduğu gibi antikçağda da İzmir kentinin güney ulaşım aksı Meles Çayı (Yeşildere, Yobaz Deresi) boyunca ilerlemekteydi. Bu yolla Ephesos, Metropolis, Kolophon ve Hypaipa gibi önemli kentlere ve ayrıca Kaystros ve Maeandros gibi verimli ovalara erişim sağlanıyordu (Fig. 4). Yol boyunca birçok küçük yerleşim, verimli tarım alanları ve doğal kaynaklar kentin ihtiyaçlarını karşılamakta ve hatta ticari kapasitesini arttırmaktaydı. Ayrıca kente içme suyu sağlayan en önemli kaynak sayılan Akpınar, Karapınar ve Kangöl suyolları da bu güzergâhı izlemekteydi⁴². Smyrna kentini ve zengin kaynaklara sahip güney territoriumunu korumak amacıyla Kızıldağ (Mastousia) üzerine Çatalkaya ve Akçakaya başta olmak üzere yoğun bir savunma sistemi yapılmıştır⁴³. Arkaik Dönem'den itibaren kullanıldığı anlaşılan⁴⁴ bu savunma sistemi, Smyrna kentine ulaşan güney aksının ve çevresindeki yerleşimlerin uzun yıllar boyunca güvenli bir şekilde kullanılmasına imkân tanımıştır.

Ephesos ile Smyrna'yı birbirine bağlayan bir antik yolun varlığından hareketle⁴⁵ Buca-Kozagaç'taki Geometrik Dönem'e kadar inen buluntuların ele geçmesi bir bakıma sürpriz olarak tanımlanmamalıdır. Strabon⁴⁶ tarafından Ephesos ile Smyrna arasındaki mesafe 320 *stadia* olarak verilmektedir. Bu bir bakıma Roma Dönemi'ndeki kullanıma ilişkin bir vurgulama olmakla birlikte, Ephesos ile Smyrna arasındaki bağlantıyı oluşturan karayolunun güzergâhı dikkate alındığında, Seydiköy yakınlarında bulunan ve Vespasianus döneminde bu yolun onarıldığı bilgisini veren iki adet miltaşı⁴⁷ Roma Dönemi'nde bu yolun geçtiği noktaların da önemini ortaya koymaktadır. Seydiköy'den kuzeye doğru Smyrna güzergâhında uzanan antik yolun kullanımının en azından Geometrik Dönem içlerine kadar inmiş olduğunu söylenebilir. Stratejik önemi vurgulamak istediğimizde ise Tekke Dağı ile Kozagaç Tepesi arasında yer alan Gaziemir Ovası ünlü Meles Çayı ile beslenmekteydi. Smyrna'ya en uygun giriş sayılan ve Ephesos ile arasındaki ilişkiyi güçlendiren bu yol üzerinde MÖ V. yüzyılda tümölüsler inşa edildiği görülürken daha erken dönemlere ait mezarların bulunması da tesadüf olmamalıdır.

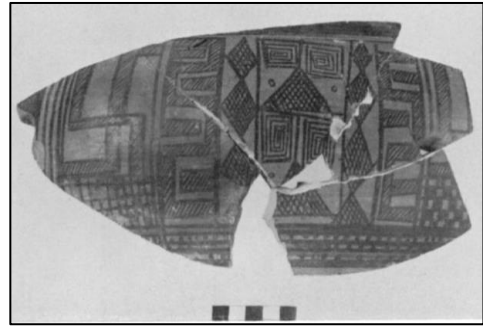

Fig. 3. Bayraklı-Smyrna'dan Geometrik Dönem seramiği (Cook, 1958-1959, Lev. 5c)

⁴² Weber 1899, 174, fig. 2.

⁴³ Weber 1885, 212.

⁴⁴ Tuna 1986, 220; Meriç - Nolle 1988, 225.

⁴⁵ Magie 1950, 795.

⁴⁶ Strab. XIV. 2.

⁴⁷ Ramsay 1881, 47; Magie 1950, 795.

Fig. 4. Ephesos-Smyrna arasındaki antikçağ yol güzergahı

Spiegelthal'ın İzmir'e ilişkin verdiği bilgilerde, Buca'yı İzmir'in doğusunda etrafı Hellen ve Roma mezarlarıyla çevrelenmiş bir köy olarak nitelendirmektedir⁴⁸. Buca'ya ulaşmak için Meles boyunca yol alırken tırmanışın solunda bazı yapı kalıntıları ile karşılaştıklarını aktarmaktadır. Belirttiğine göre buradan devşirme malzeme olarak İzmir'de kullanılmak üzere taşlar alınmıştır. Tırmanışında Hellen mezarlarından söz eden Spiegelthal, köylülerin burada Büyük İskender baskılı Lysimakhos sikkeleri buldukları bilgisini vermektedir⁴⁹. Buca yüzey araştırmaları sırasında Kozagaç mevkiinde ele geçen Geç Geometrik seramik parçaları, tam olarak Spiegelthal'ın işaret ettiği yeri mi karşılıyor bilinmese de vermiş olduğu bilgiler söz konusu çevredeki antik mezar geleneğine ilişkin gözlemleri içermektedir.

Ephesos'tan Smyrna'ya uzanan bu yolun Gaziemir-Buca arasındaki bölümünde birçok seyyahın sözünü etmiş olduğu tümülüslerin varlığı dikkate alındığında üç adet tümülüsün yeri halen bilinmektedir. Birincisi ve en iyi korunmuş olanı Ege Serbest Bölgesi içerisinde yer alan Tümülüs olmakla birlikte, Optimum Alışveriş Merkezi'nin üzerine yapılmış olduğu tümülüs ve Gaziemir'de tümbe olarak adlandırılan mevkide yer alan tümülüs, bölgenin antik mezar geleneğini ortaya koymaktadır (Fig. 5). Extramural ölü gömme geleneğine uygun olarak antikitede mezarlıklar kentin dışına ve mümkünse ana ulaşım aksı üzerine yapıldı. Böylece hem ata kültürü ile sürekli bir bağ kurulur hem de etkileyici bir giriş sağlanırdı. Özellikle Batı Anadolu kentlerinin önce Lydia Krallığı daha sonra da Pers satrapları egemenliği altında kaldığı MÖ VI. ve V. yüzyıllarda tümülüs geleneği yaygınlaştı. Kentlerin girişlerine veya uzaktan görülebilecek önemli noktalara büyük boyutlarda tümülüsler yapılmaya başlandı. Kozagaç çevresindeki çok sayıda gömü mezar ile birlikte şimdilik iki tanesi görülebilen ama daha fazla olması muhtemel tümülüsler bu geleneğin sonucu olarak görülmelidir.

⁴⁸ Martin – Spiegelthal 1876, 326.

⁴⁹ Martin – Spiegelthal 1876, 326.

Sonuç

Geometrik Dönem seramiklerinin Buca'daki varlığının nedenini değerlendirmek üzere, yüzey araştırmasıyla incelenen bölgede bir yerleşime ilişkin izlerle karşılaşmadığını söylemek mümkündür. Bu durumda bölgede Geç Geometrik Dönem'e tarihlenen bir mezarlığın varlığını düşünmek daha akla yatkın durmaktadır⁵⁰. Muhtemelen seramiklerin ele geçtiği alan sonraki dönemlerde de aynı işleve yönelik olarak kullanılmış olmalıdır ki, 19. yüzyılda bölgede gerçekleştirilen incelemeler bu konuda bazı bilgiler vermektedir. Spiegelthal'in notlarında Buca'nın etrafının antikçağ mezar kalıntıları ile çevrili olduğu bilgisinin verilmesi bir bakıma bu bölgenin daha erken yerleşmeler için mezarlık alanı olarak da kullanılabileceği görüşünü destekler niteliktedir. Koz ağaç'daki yüzey araştırması sırasında Geç Geometrik seramik parçaları dışında Geç Klasik Dönem siyah firnisli balık tabağı parçası buranın belki de mezarlık olarak kullanılması geleneğinin devam ettirilmesi olarak değerlendirilmelidir. Kuşkusuz söz konusu yol üzerinde yer alan bir mezarlığın varlığı yakınlardaki yerleşimin nerede olduğu sorusunu da akla getirmektedir. Güney istikametinde Buca'dan, Seydiköy'e Ephesos'a uzanan yol üzerine gerçekleştirilecek önümüzdeki yıllardaki araştırmalar belki de bu soruya ışık tutabilecek bulguları da ortaya çıkarabilecektir.

Katalog

1. Gövde parçası, cidar: 1.2 cm, hamur rengi: 5 YR 6/6 kırmızımsı sarı, firnis: 5 YR 2.5/1 siyah, astar: 7.5 YR 6/3 açık kahverengi. Mika, kireç, kum ve taşçık katkıdır.
2. Gövde parçası, cidar: 0.5 cm, hamur rengi: 7.5. YR 7/6 kırmızımsı sarı, firnis: 7.5 YR 3/1 koyu gri, astar: 7.5 YR 7/6 kırmızımsı sarı. Mika ve ince kum katkıdır.
3. Gövde parçası, cidar: 0.7 cm, hamur rengi: 5 YR 6/6 kırmızımsı sarı, firnis: 5 YR 2.5/1 siyah, Mika ve kum katkıdır.
4. Sosluk kısmına ait parça, cidar: 0.4 cm, hamur rengi: 5 YR 6/6 kırmızımsı sarı, firnis: 5 YR 2.5/1 siyah. Kum ve taşçık katkıdır.
5. Gövde parçası, cidar: 1 cm, hamur rengi: GLEY 1 4/N koyu gri, kendinden astarlı, iri taşçıklı, kireç katkıdır.

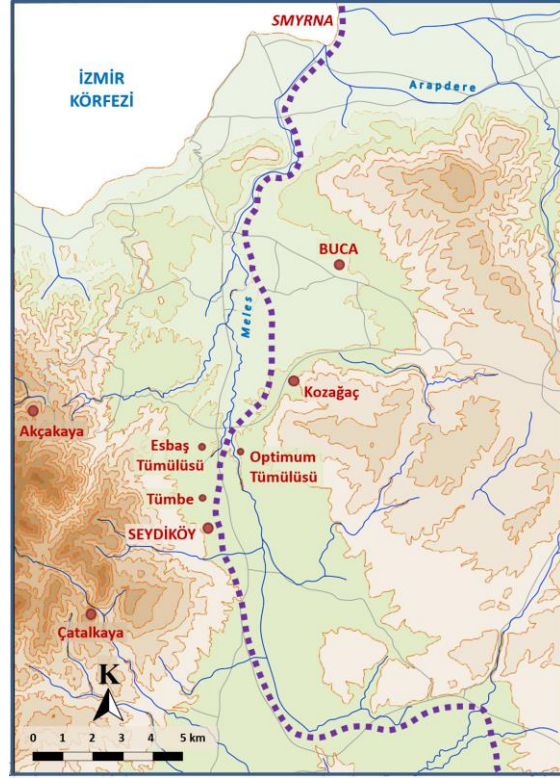

Fig. 5. Buca ve çevresindeki mezarları içeren harita

⁵⁰ Geometrik Dönem'de inhumasyon ve kremasyon uygulamaları gözlemlenirken mezarın yerini işaretlemek için taşlar ya da amphora, krater gibi farklı kap formları kullanılmaktaydı. Kurtz – Boardman 1971, 51-58.

KAYNAKÇA

- Akurgal 1997 E. Akurgal, *Eski İzmir I: Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı*. Ankara 1997.
- Anderson 1958/1959 J. K. Anderson, "Old Smyrna: The Corinthian Pottery". *The Annual of the British School at Athens* 53/54 (1958-1959) 138-151.
- Aybek *et al.* 2009 S. Aybek, A. K. Öz, A. E. Meriç, "Metropolis 2007 Yılı Kazıları". *KST XXX/3* (2009) 123-138.
- Bakır *et al.* 2007 G. Bakır, Y. Ersoy, H. Cevizoğlu, İ. Hasdağlı, "2005 Yılı Klazomenai Kazısı". *KST XXVIII/2* (2007) 185-202.
- Bayne 2000 N. Bayne, *The Grey Wares of North-West Anatolia in the Middle and Late Bronze Age and the Early Iron Age and their Relation to the Early Greek Settlements, Asia Minos Studien Band 37*. Bonn 2000.
- Coldstream 2008 J. N. Coldstream, *Greek Geometric Pottery: A survey of ten local styles and their chronology*. Exeter 2008.
- Cook 1958/1959 J. M. Cook, "Old Smyrna, 1948-1951". *The Annual of the British School at Athens* 53/54 (1958-1959) 1-34.
- Cook 1997 J. M. Cook, *Greek Painted Pottery*. London - New York 1997.
- Cook - Dupont 1998 R. M. Cook, P. Dupont, *East Greek Pottery*. London and New York 1998.
- Erkanal - Aykurt 2008 H. Erkanal, A. Aykurt, "Limantepe 2006 Yılı Kazıları". *KST XXIX/3* (2008) 223-243.
- Ersoy 2004 Y. Ersoy, "Klazomenai: 900-500 BC. History and Settlement Evidence". Eds. A. Moustaka E. Skarlatidou M.-C. Tzannes Y. Ersoy. *Klazomenai, Teos and Abdera: Metropoleis and Colony, Proceedings of the International Symposium held at the Archaeological Museum of Abdera*. 20-21 October 2001. Thessaloniki (2004) 43-76.
- Evren 2000 A. Evren, *Efes Müzesi'ndeki Karya Bölgesi Kapları*. İzmir 2000.
- Günel 2010 S. Günel, "Mycenaean cultural impact on the Çine (Marsyas) plain, southwest Anatolia: The evidence from Çine-Tepecik". *Anatolian Studies* 60 (2010) 25-49.
- Hürmüzlü - Türkteki Üstün 2007 B. Hürmüzlü – S. Türkteki Üstün, *Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu Eski Çağ'da İçki ve Sunu Kapları*. İstanbul 2007.
- İren 2008 K. İren, "Dark Age Pottery From Southern Aeolis". Eds. D. Brandherm M. Trachsel. *A New Dawn for the Dark Age? Shifting Paradigms in Mediterranean Iron Age Chronology / L'âge obscur se fait-il jour de nouveau? Les paradigmes changeants de la chronologie de l'âge du Fer en Méditerranée*. Oxford (2008) 29-43.
- İren - Ünlü 2012 K. İren, A. Ünlü, "Burning in Geometric Teos". Ed. K. Konuk. *Stephanèphoros de l'économie antique à l'Asie Mineure. Hommages à Raymond Descat*. Bordeaux (2012) 309-334.
- Kent Hill 1956 D. Kent Hill, "Other Geometric Objects in Baltimore". *American Journal of Archaeology* 60/1 (1956) 35-42.
- Kerschner *et al.* 2008 M. Kerschner, I. Kowalleck, M. Steskal, *Archäologische Forschungen Zur Siedlungsgeschichte Von Ephesos in Geometrischer, Archaischer und Klassischer Zeit: Grabungsbefunde und Keramikfunde aus dem Bereich von Koressos*. Wien 2008.
- Krumme 2015 M. Krumme, "Geometric Miletus". Eds. N. Stampolidis C. Maner K. Kopanias. *NOSTOI. Indigenous Culture, Migration and Integration in the Aegean Islands and Western Anatolia during the Late Bronze and Early Iron Age*. İstanbul (2015) 581-591.
- Kunish 1998 N. Kunish, *Ornamente Geometrischer Vasen*. Köln 1998.
- Kurtz - Boardman 1971 D. C. Kurtz, J. Boardman, *Greek Burial Customs*. New York 1971.

- Lemos 2002 I. Lemos, *The Protoegeometric Aegean: The Archaeology of the Late Eleventh and Tenth Centuries BC*. Oxford 2002.
- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor, Volume 2 (Notes): To the End of the Third Century After Christ*. Princeton 1950.
- Martin – Spiegelthal 1876 A. Martin, A. Spiegelthal, “Trois Monuments Des Environs De Smyrne Lettre A M. Georges Perrot”. *Revue Archéologique* 31 (1876) 322-330.
- Meriç - Nolle 1988 R. Meriç, J. Nolle, “Eine Archaische Inschrift aus dem Gebiet von Smyrna”. *Chiron* 18 (1988) 225-232.
- Nicholls 1958-1959 R. V. Nicholls, “Smyrna: The Iron Age Fortifications and Associated Remains on the City Perimeter”. *The Annual of the British School at Athens* 53/54 (1958-1959) 35-137.
- Öz 2018 A. K. Öz, “İzmir Merkezi Güney İlçeleri 2017 Yılı Mimari Tespit Çalışması”. *40. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu 07-11 Mayıs 2018. Çanakkale* 2018.
- Özgünel 1976 C. Özgünel, “Dirmil’de (Gökçebel) Bulunmuş Geometrik Kaplar”. *Belleten* 157 (1976) 3-48.
- Özgünel 1978 C. Özgünel, “Spatgeometrische Keramik in Bayraklı (Alt-Smyrna)”. *Les céramiques de la Grèce de l'Est et leur diffusion en Occident. Naples 6-9 Juillet 1976*. Paris (1978) 17-26.
- Özgünel 2006 C. Özgünel, *Karia Geometrik Seramiği*. İstanbul 2006.
- Özkan 1999 T. Özkan, *İzmir Arkeoloji Müzesi Seramik Kataloğu*. İzmir 1999.
- Özkan 2009 T. Özkan, “Funde aus einem spätgeometrischen Brandgrab”. *Arkeoloji Dergisi* XIV/2 (2009) 57-78.
- Polat 2009 Y. Polat, “The Findings from a Late Geometric Period Grave uncovered at Beçin”. *Anatolia Antiqua* 17 (2009) 133-150.
- Ramsay 1881 W. M. Ramsay, “Contributions to the History of Southern Aeolis”. *Journal of Hellenic Studies* 2/271 (1881) 44-54.
- Sparkes 1970 B.A. Sparkes, L. Talcott, G.M.A. Richter, “Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C.”. *The Athenian Agora* 12. Princeton-New Jersey 1970.
- Şahin et al. 2009 N. Şahin, E. Taştımur, G. Dallık, İ. Önel “Klaros 2007”. *KST* XXX/2 (2009) 113-128.
- Tuna 1986 N. Tuna, “İonia ve Datça Yarımadası Arkeolojik Yüzey Araştırması 1984”. *AST* 3 (1986) 209-225.
- Ulusoy 2010 P. Ulusoy, *Burial Customs of Clazomenae in the Iron Age (1100-500 BC)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bilkent Üniversitesi, Ankara 2010.
- Weber 1885 G. Weber, “Akdsché-Kaja. Eine unbekannte Felsburg bei Smyrna”. *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts. Athenische Abteilung* 10. (1885) 212-216.
- Weber 1899 G. Weber, “Die Wasserleitungen von Smyrna 2”. *Jahrbuch des Kaiserlich Deutschen Archäologischen Institut*, Band XIV. (1899) 167-188.